

Lo estrany cas d'Evaristo Fusté a “La Habana”

per Adela Farré

Amb afecte, per al Jordi,
l'Artur, el Quique, el Josep,
el Quique i el Sergi

Feia molts anys que no escrivia res sobre música, per això em va sobtar tant que m'arribés aquell correu de *Rolling Stone* encarregant-me un article sobre els tortosins Quico el Célio, el Noi el Mut de Ferreries. Bé, per ser franca, em va sorprendre encara més el sobtat interès d'aquella revista pel folklore de les Terres de l'Ebre. Era com si de sobte l'Arguiñano ens ensenyés per la televisió a fer sopes de pa i all –com aquelles que feia ma mare per aprofitar el pa sec. Segur que si l'Arguiñano feia això molta gent compraria pa sobrer per fer sopes, així que podeu imaginar la responsabilitat que sentia sabent que amb el meu article podia posar *No es pot viure!* al capdavant de les llistes de discs més venuts... o enfonsar-lo per sempre.

Pel que feia a la meua carrera com a periodista musical, tampoc li aniria malament una empenyeta. Les coses s'havien començat a torçar aquell dia que, còndidament, li havia dit al Jordi Tortós què poc m'agradava la crítica que un col·laborador havia deixat sobre la meua taula. Va ser només en sentir el seu dolgut “*Això penses?*” que els meus ulls van fixar-se en les inicials J.T. que hi havia al final del text. Tampoc va ser gaire millor que fes tots els possibles perquè m'encarreguessin la crònica del concert de Bruce Springsteen a Tolosa –aquell any, 1984 crec, que el nostre país encara no era prou bo perquè els grans del rock hi vinguessin de gira. La veritat és que jo el que volia era lligar amb aquell fotògraf que tant m'agradava, i vaig passar-me la nit discutint amb ell per culpa de la seva dona. Així que no em vaig adonar de res del que passava sobre l'escenari i, en justa correspondència, la meua crònica tampoc s'hi va referir per a res. Després de llegir el meu article sobre les penes i treballs dels qui van suportar deu hores de tren o d'autocar per sentir i veure (de molt lluny) el *Boss*, el redactor en cap em va dir que estaria millor fent cròniques a la secció d'*ecos de sociedad*, i allà que va enviar-me.

Però bé, tot això no ve al cas. L'important és que allà estava jo, amb un encàrrec d'un tal Juanjo Pérez a qui no coneixia, per escriure un reportatge sobre un grup de cantants de jotes que just havia sentit mitja dotzena de vegades, quan va parpellejar la finestreta del Messenger.

DeltaMAD dice: Hola!

Vaig respondre.

Ophelia dice: Hola! Quan de temps sense parlar amb tu.

Ophelia dice: Quina casualitat!

Era un periodista d'Amposta, el Joan Josep Peris, a qui havia conegut precisament navegant per Internet.

DeltaMAD dice: Casualitat? Que no has rebut el meu correu?

Ophelia dice: Un correu teu? No, però en canvi he rebut un encàrrec molt estrany...

DeltaMAD dice: Doncs això és el que jo t'he enviat, un encàrrec

Ophelia dice: ...d'un article per a “Rolling Stone”...

DeltaMAD dice: Així sí que l'has rebut!!!

Ophelia dice: Com?

DeltaMAD dice: L'article sobre els Quicos... El meu encàrrec

Jo ja sabia que el Joan vivia a Madrid des de feia cinc anys. Se n'havia anat a la capital per fer el Master de Periodisme d'El País –ell anava per a periodista polític, o almenys això és el que volia el seu pare, que era un d'aquests advocats amb clients de molts diners–, però al Joan li agradava massa la gresca i va deixar la política per escriure de pop, rock, hip-hop, i totes aquestes coses. I vet aquí que ara era una mena de cap, allà a la revista. Però com a Madrid no hi havia manera que entenguessin que Josep era el seu cognom i no pas el nom, havia acabat per convertir-se en Juanjo Pérez.

DeltaMAD dice: Peris també els costava massa, i el capdavall això és només professional. Bé, quan creus que em podràs enviar l'article?

Ophelia dice: Home, m'has agafat de sorpresa...

DeltaMAD dice: Bé, el necessito d'aquí a tres setmanes, perquè tanquem el número especial sobre folk.

Mentre pensava què respondre, llegia sobre la pantalla: *DeltaMAD está escribiendo un mensaje*. Ara ja començava a entendre perquè al *Rolling Stone* –“edición española” afegia el Joan cada vegada que esmentava la revista– volien parlar dels Quicos. Proselitisme del Delta. Però ben mirat, si el *Rolling Stone* li podia dedicar una llarga entrevista a la June Carter Cash i als seus *folk songs* del mig oest nord-americà, per què no hauria de parlar de jotes?

DeltaMAD dice: Però sobretot centrat en la música, no vull una crònica sobre les manis contra el Pla Hidrològic.

I per què jo?, vaig estar a punt de preguntar, però no era pas que em sobressin els encàrrecs. I aquest me'l pagarien (bé) i tot! Així que vaig canviar de tàctica.

Ophelia dice: Format entrevista o reportatge?

DeltaMAD dice: Tu mateixa. 3.000 paraules i m'ho envies abans del 27. Entesos?

Ho havia entès perfectament. El que no em podia imaginar en aquell moment és que en lloc d'una crònica musical acabaria ficada en una crònica de successos, i que em tocava d'aclarir un misteri en torn a un crim.

L'hemeroteca

El meu amic m'havia donat tres setmanes, però, entremig, me n'anava deu dies de vacances i, aleshores, ja no podia canviar els bitllets d'avió. Així que vaig agafar el telèfon ben disposada a concertar una entrevista per l'endemà.

—Què vol dir que no se'ls pot telefonar? Ah... Que només tenen fax. Però quan em contestaran? De seguida que el llegeixin... I això quan creus que pot ser? Quan tornin... del balneari! Hi han anat tots? Hum... només el Paco i el Josep... Però, com vols que entrevisti un mut! D'acord, envia'm tot el que tinguis al meu correu electrònic i jo enviaré el fax ara mateix.

Això sí que era un contratemps! El Quico i la seva colla vivien en una casa de pagès sense telèfon, allà prop de Tortosa i, a més, havien anat a prendre les aigües, perquè en Josep Cid, el Noi, feia temps que es queixava de mal d'ossos. Sembla que havia agafat un cop d'aire en l'última enramada. L'Evaristo, el guitarrista, era a casa, m'havien dit. Confiava que, si bé no podia parlar, almenys pogués escriure i respondre'm el fax. Com podia saber jo, aleshores, que l'aparell era tancat en una habitació on no entrava ningú llevat del Noi?

Amb el dossier que m'havien enviat sota el braç, vaig anar-me'n cap a l'hemeroteca. No em va costar gaire trobar algunes crítiques de les seves actuacions als diaris de Barcelona, però la premsa de la capital, ja se sap, només s'interessa pels músics estrangers, com més exòtics, millor, així que les entrevistes als tortosins eren escadusseres i escarransides.

Vaig provar-ho amb els diaris de Tarragona. Bé, allà es notava que eren unes figures populars. Hi havia un munt de notícies i de fotos: que si tortosins de l'any, que si la festa de la collita de l'arròs a Deltebre, que si la romeria a l'ermita del Coll de l'Alba... però xerrera semblava que no en tenien gaire, i jo no sabia d'on trauria material per escriure aquell article tan llarg, si, a més, havia d'entrevistar el grup a corre-cuita quan per fi llegissin el meu fax. Em vaig aturar a recapitular.

—A veure, què tinc? El Quico és cego de naixement, i diu que va aprendre a cantar al cor de la parròquia...

“Jo volia fer d'escolanet, com el meu germà gran. Però, esclar, m'entrebancava amb tot, calculava malament on era l'altar, i el calze i totes les hòsties anaven per terra a cada moment. Així que el mossèn me va dir que millor que cantés. I entre nadales i misereres, vaig aprendre les quatre notes que ara sé.”

—... i va ser tot cantant nadales que va conèixer el Noi, pagès entre garrofers, porcs, molí de farina...

“De jovenet ajudava lo meu tio al molí de la farina, i com em passava el dia sol, saca amunt, saca avall, me distreia amb les meves jotes. Un any, per la festa major de Paüls, el cantant de l'orquestra se va ennuegar amb lo pinyol d'una oliva i se'l van haver d'endur a l'hospital, que per poc no s'ofega. Em van dir que, mentre es refeia, si volia cantar unes jotes, i així vaig pujar per primer cop a un escenari. Quina vergonya que vaig passar!! Ara prou que em quedaria tot lo dia a dalt la muntanya, amb les meues oliveres i els meus garrofers, però algú ha d'acompanyar el Paco.”

La història de l'Evaristo Fusté era, si més no, més llarga i singular. De molt jovenet havia començat tocant el guitarró tot viatjant amb els seus pares, que eren firaires. Amb ells va voltar per tota Espanya, fent part de l'orquestrina que acompanyava la cupletista i animava el ball. Quan va conèixer el Quico el Célio i el Noi, acabava de tornar d'Amèrica del Sud, d'una gira amb el Luis Aguilé. En un dels articles que vaig trobar deia, a més, que aquella no era la primera vegada que l'Evaristo acompanyava el cantant argentí, amb qui havia fet una llarga gira americana el 1968, quan només tenia 18 anys.

Això em va semblar força suggeridor i, a falta de res millor, se'm va acudir que potser trobaria alguna dada a *La Vanguardia* de l'època. No em va costar gaire localitzar alguns articles sobre l'autor de *Cuando salí de Cuba*, i una llarga entrevista al cantant

feta, precisament, pocs dies abans d'iniciar la seva gira sud-americana de 1968. No deia res del seu grup, però sí que actuarien a hotels i sales de festes de Ciutat de Mèxic, Acapulco, Lima, Caracas, Buenos Aires, Montevideo, Santiago..., en un recorregut de quasi sis mesos, de maig fins a primers de novembre. Potser trobaria alguna cosa més endavant... Vaig fullejar diaris de tres o quatre mesos. Res, res... Ja era a punt de deixar-ho, quan un breu, al final de la secció d'espectacles d'un diari de primers d'octubre, va cridar la meva atenció.

Músico español, sospechoso de homicidio

Buenos Aires, 11. El guitarrista español Evaristo Fusté ha sido detenido por la policía argentina como principal sospechoso de estar detrás de la desaparición de la cantante Dolores Romero, de la que no se ha vuelto a saber nada desde el pasado martes 8 de octubre. Según varios testigos, Fusté mantuvo una fuerte discusión con la artista, también de origen español, la noche del lunes 7. A la mañana siguiente, la habitación de la mujer apareció revuelta y su cama ensangrentada. La falta de noticias de Dolores Romero ha reforzado la hipótesis de una agresión o, incluso, de un homicidio.

Em vaig quedar glaçada. De cap manera em podia imaginar que el Mut de Ferreries tingués una història tan truculenta en el seu passat. I com havia acabat allò?, em preguntava. M'havia oblidat completament de la música i del meu article.

Vaig seguir buscant en els diaris dels dies següents, però no hi havia cap notícia que fes referència a la cantant desapareguda i al guitarrista detingut. Se'm va acudir aleshores que podia mirar-ho a la premsa argentina; potser a *Clarín* o a *La Nación* podria trobar alguna referència a aquells fets. Tanmateix, les versions electròniques d'aquests diaris no van més enllà de 1996 i no podia consultar l'hemeroteca històrica a través d'Internet. *Merda!*, vaig pensar, per renyar-me tot seguit: *Per què dius paraulotes, si ho tens solucionat?* Esclar, si jo me n'anava a l'Argentina la setmana següent! Feia tant de temps que havia planejat visitar el meu amic Diego a Buenos Aires que ni jo em podia creure una coincidència com aquella.

La gira

L'Evaristo va arribar a Barcelona l'any 1967 amb la idea d'estudiar per millorar la seva tècnica com a guitarrista i la il·lusió de fer una carrera musical "seriosa". Havia après a tocar amb el *maestro* José Morales, el marit de la Rosa, la cantant de cuplés que animava el ball de la fireta on treballaven els seus pares. El *maestro* Pepe el Moro, com li agradava que l'anomenessin, era un andalús de Màlaga, que l'any 1961 se n'havia vingut a Catalunya amb la seva família. Van venir per treballar a la fàbrica, però el seu oncle Juan va convèncer el pare que el deixés portar amb ell la "tombola" que passejava de fira en fira i de festa major en festa major. Va ser així com el José Morales va conèixer els pares de l'Evaristo, que tenien uns cavallets. Després es va casar amb la Rosa i, quan va morir el Juan, es va quedar amb el negoci de l'oncle. Tots els dies, encabat de dinar, el *maestro* Pepe ensenyava el jove Evaristo a tocar la guitarra. Va ser ell qui li va regalar el seu primer instrument, per agrair a la família

Fusté que li hagués donat un cop de mà quan van estar a punt de tancar-li la tómbola per culpa d'uns deutes.

Va baixar del tren a l'Estació de França, amb la guitarra a una mà, una maleta ratllada a l'altra, i un paper amb dues adreces a la butxaca del jec de pana: la de l'Acadèmia del mestre Alfonso López Ribero, al passatge del Duc de la Victòria, i el de la Pensió Rosita, al carrer Lleona. La mare havia plorat en acomiadar-lo. Ella no volia que l'Evaristo fos músic. Havia estat estalviant perquè pogués estudiar, però no pas guitarra. Dels sis als setze anys, el noi havia passat els hiverns a Tortosa, amb els avis, i la mare somniava que es quedaria allà estudiant Comerç i Comptabilitat, i que podria trobar una bona feina, o qui sap si tenir la seva pròpia botiga.

—No llore, mujer. Que el chico tiene muy buenas manos y hará una gran carrera, seguro —li deia el *maestro* Pepe a la Maria, mentre l'acomiadaven a l'estació.

Però des que havia tingut aquelles febres que per poc se l'emporten, l'Evaristo no hi sentia ni parlava, i la Maria no creia que se'n pogués sortir tot sol allà a Barcelona, lluny de la família. Però ell, prou que se'n sortia. Havia après a llegir els llavis, feia cara de bon noi i molt bona lletra. Així que escrivia tot el que necessitava dir i ho feia llegir a qui calgués.

Sortint de l'Estació de França, una dona gran molt amable li va recomanar que agafés el tramvia per anar fins a Colon.

—Rambles amunt, a la dreta, no tardaràs a trobar la Plaça Reial. El carrer Lleona és al darrera.

La Pensió Rosita era al segon pis d'un vell edifici de sis plantes, i la mestressa era la tieta de la Rosa, la dona del *maestro* Pepe. La casa feia sempre olor de col bullida, però era neta. L'habitació de l'Evaristo era estreta i fosca, i la finestra donava a un pati de veïns on, tant de dia com de nit, tot eren crits i xivarri. Per això es passava tot el temps que podia a l'acadèmia del senyor Alfonso i, quan aquest tancava, feia cap a la Plaça Reial. Allà entrava sovint al Jamboree. El primer cop va ser per curiositat: no sabia molt bé com sonava això del jazz. I li va agradar, i tant que sí, però el que més li va agradar va ser poder tocar en aquelles *jam-sessions* que es muntaven sovint quan no hi havia concert.

La cosa havia començat quasi per casualitat. Un vespre tocava en una d'aquelles sessions Claude Grau, un guitarrista mig francès, mig català. El jove Evaristo va quedar fascinat per les seves improvisacions i en acabar l'actuació li va passar una nota felicitant-lo. Es van fer amics, i el Claude li va fer conèixer el Django Reinhardt, el Charlie Christian, el Wes Montgomery... D'alguna manera, va ser gràcies a aquesta trobada que va acabar anant a Amèrica.

Davant per davant de l'acadèmia del mestre Alfonso López hi havia el despatx d'en Jaume Brotons i Molla, "*Agente Artístico*", deia el cartell de la porta. Feia deu mesos que l'Evaristo havia arribat a Barcelona quan va topar per accident amb el Jaume Brotons quan aquest sortia, capficat, de l'ascensor.

—Ai! Oh, dispensi'm, anava capficat —va dir el Jaume Brotons que, de sobte, va canviar d'expressió, es va quedar mirant fixament l'Evaristo i el va retenir amb força pel braç. —Escolta, tu no estaves anit tocant al Jamboree?

L'Evaristo va assentir.

—Doncs, vine, vine amb mi al despatx, que parlarem una estona. Suposo que no tens pressa, oi? Bé, tampoc serà gaire estona. Et vull parlar d'un assumpte que m'ha sorgit aquest matí i que igual et pot interessar. Vas estar molt bé anit. Sí, em va agradar com toques. No és que vagi molt sovint al Jamboree. Això del jazz... Massa bateria i poca melodia, pel meu gust, però un bon agent va a tot arreu. Mai saps què pots trobar. I, a més, a aquella hora és l'únic lloc on es pot prendre una copa. Quina casualitat que coincidíssim allà. Quina sort, vull dir. Dones classes o estudies a l'acadèmia de l'Alfonso? Molt bon home aquest Alfonso, i un gran músic, ja ho crec! Saps que va estudiar al conservatori del Liceu? Bé, seu un moment aquí, que parlarem...

L'Evaristo era mut, però això no tenia cap importància. Ni el més xerraire hauria pogut ficar cullerada quan el Jaume Brotons iniciava el seu discurs. Portava més de vint minuts parlant sense quasi ni respirar quan, després d'una pausa sobtada, li va preguntar a l'Evaristo, mirant-lo fixament als ulls.

—Bé, què me'n dius? Són unes condicions magnífiques per un músic que comença com tu, no? T'has quedat mut de satisfacció, oi?

L'Evaristo va treure una petita llibreta i un llapis de la butxaca de la jaqueta i va escriure amb mà tremolosa: *Sóc sord-mut des de petit, per unes febres. I, la veritat, no he entès gaire de què em parla. Ho pot repetir més a poc a poc?*

El Jaume Brotons el va mirar amb cara de desconcert.

—Vaja, un músic sord-mut. Això sí que és nou. I jo que em pensava que ho havia vist tot en aquesta feina!

Com si cridant-li pogués fer que l'Evaristo fos menys sord, el Jaume Brotons va tornar a fer la seva oferta parlant molt a poc a poc i aixecant molt el to de veu. Quan volia emfasitzar alguna idea, s'inclinava cap al davant i quasi cridava a la cara del pobre músic. El cas era que el guitarrista que acompanyava habitualment Luis Aguilé havia patit un accident. Res greu. Havia patinat baixant una escala i havia caigut amb tan mala sort que s'havia trencat el braç dret per dos llocs. No sabien encara quan temps duraria la recuperació, però era del tot impossible que pogués prendre part en la gira per Amèrica Llatina que el grup començava la setmana següent. El Jaume Brotons portava tot el matí buscant un substitut, però li havia estat impossible localitzar ningú: o ja estaven compromesos o no estaven disposats a passar-se sis mesos lluny de casa i de la família —o demanaven massa diners, però això a l'Evaristo no li va pas dir.

—*Però jo no tinc gaire experiència*, va escriure l'Evaristo en la llibreta, que va ensenyar a l'agent.

—Bé, això no serà pas un problema, si toques com ho vas fer ahir vespre. De tota manera, demà hi ha assaig del grup, i no signarem contracte fins que el senyor Aguilé doni el seu vist-i-plau després d'haver-te escoltat tocar.

Encara perplex i emocionat, l'Evaristo va sortir al cap de deu minuts del despatx del Jaume Brotons, després d'haver fixat la cita per l'assaig de l'endemà. Se'n va anar de dret cap a la seva habitació de la pensió, i va començar una llarga carta per a la seva mare. En Brotons li havia dit que, un cop signessin el contracte, li avançaria alguns diners perquè es pogués comprar un parell de vestits decents, i les coses imprescindibles per al viatge. Deu dies després, el diumenge 5 de maig, el cantant i els quatre músics que l'acompanyaven van sortir de Barcelona cap a Mèxic.

Però tot això no ho vaig saber fins després de tornar de l'Argentina.

“La Habana”

—¿Sabés que el Habana todavía existe? Bueno, está el edificio, porque lleva ya unos años cerrado. De hecho dicen que van a derribarlo, porque está previsto construir unos grandes almacenes en esa cuadra, creo.

Estàvem dinant en un restaurant al port de Mar del Plata, on m'havia portat el meu amic Diego perquè conegués les platges argentines. Jo li explicava el que havia descobert en un parell de dies de recerca a l'hemeroteca. Ni el *Clarín* ni *La Nación* d'aquell 11 d'octubre de 1968 eren gaire més explícits que *La Vanguardia*. Però sí havia pogut saber, pels anuncis i les cròniques d'espectacles, que Luis Aguilé actuava a l'Hotel La Habana, aleshores un local força popular, on les actuacions en directe acompanyaven el sopar i les vetllades les tancava una orquestra de ball. La Dolores Romero, la dona desapareguda, era, precisament, la cantant de l'orquestra que actuava aquella temporada a l'hotel. També ho havia vist en un anunci. Però per més que havia buscat, em va ser impossible trobar res més referit a la detenció i les acusacions contra l'Evaristo Fusté o sobre la desaparició de la dona. Era com si després d'aquells fets tot, fins i tot el seu record, s'hagués esvanit per sempre. Si no hagués estat perquè portava a sobre la fotocòpia del breu del diari barceloní, hagués pensat que ho havia somniat tot.

Mentre pelava els llagostins del meu plat, em preguntava si el Quico, el Josep, l'Evaristo i el Jaume haurien rebut el qüestionari que els havia enviat per fax. Veient que no em responia ningú havia tornat a trucar la seva representant.

—Ho sento, de veritat, però és que no els puc localitzar. Els he deixat un parell d'encàrrecs a l'hotel del balneari, però no m'han trucat. Per què no els envies directament les preguntes de l'entrevista al fax de casa seva? Ja sé que queda una mica fred, però és tot el que et puc oferir de moment. Així que pugui parlar amb ells, et truquem.

Li havia deixat el telèfon del Diego perquè m'avisés quan els localitzés. No podia fer res més que esperar, i resar perquè fos possible concertar l'entrevista per l'endemà de la meva tornada. Tindria just dos dies per escriure l'article. Mentrestant estava totalment aturada.

—Mañana querés ir al “Mercado de las Pulgas”, ¿no? Pues, nos acercamos a dónde el hotel “La Habana”, si vos querés. No queda lejos. Está también en Palermo.

La proposta del Diego m'havia tret dels meus pensaments.

—¿Podemos? Sería estupendo. Supongo que es lo más cerca que podré estar de saber lo qué pasó.

Aleshores no creia pas que en pogués obtenir res d'aquella visita, tret d'una escenografia per a la meva imaginació.

L'Hotel La Habana va resultar ser un edifici cantoner de vuit plantes construït, amb un estil eclèctic i un cert aire *art-decò*, segurament a les primeries del segle XX. Tenia unes elegants finestres semicirculars amb balustrades a la primera planta, però la pintura i el revestiment de la façana estaven força deteriorats. La porta i els finestrals

de la planta baixa havien estat tapats amb taulons de fusta i a sobre s'hi veia, patèticament despullada, l'ànima metàl·lica d'una antiga marquesina. Resultava una imatge trista i depriment.

El Diego i jo vam entrar al cafè que hi havia davant per davant del vell hotel, vam seure en una taula prop de la finestra i vam demanar dos cafès.

Sentia una mena d'estranya buidor contemplant la ruïna de l'edifici. Era com si, en enrunar-lo, es destruïssin totes les històries humanes que contenia, latents i silencioses, però encara vives. Sentia que la mort era a l'aguait per robar-nos també la memòria.

—Es un espectáculo triste ¿no es cierto? —ens va dir el cambrer en servir-nos el cafè.

—¿Cuál?

—El de la vida ausente. A los edificios vacíos les falta su razón de ser. Se convierten en mausoleos. Y más uno como éste, que fue un hotel tan hermoso.

—¿Lo conoció usted en funcionamiento?

—¡Cómo no! ¡Trabajé en ese hotel casi veinticinco años!

—¿De verdad? —no em podia creure la meva sort, al final encara esbrinaria alguna cosa.

—¿Y hace mucho que está cerrado?

—Pues hará unos diez años. Por suerte yo ya me había marchado, porque muchos se quedaron en la calle de un día para otro. El edificio estaba viejo y había que poner mucha plata para levantar el hotel. Además parece que había muchas deudas, por la mala gestión. En los últimos tiempos el ambiente fue muy malo. Cambiaron varias veces al director. Yo siempre trabajé en el restaurante ¿sabe? Al principio había banquetes casi todos los días y cenas con espectáculo. Luego, poco a poco, todo se fue acabando. Cuando mi mujer se puso enferma, yo tenía algo de dinero ahorrado y decidimos comprar esta cafetería. Como era el dueño, podía entrar y salir cuando quería, así podía acompañar a mi mujer al hospital y estar más tiempo con ella.

—¿Su mujer trabajaba con usted en el hotel?

—Trabajó allí muchas veces, pero también en muchos otros sitios. Mi mujer era artista, cantante. Mire, allí, en ese cartel se la ve.

Em vaig girar cap a on assenyalava el vell cambrer. El cor em va fer un bot i quasi em tiro el cafè per sobre. Allà hi havia una gran fotografia en blanc i negre d'una dona guapíssima. Duia un vestit fosc, ajustat al coll i amb les espatlles descobertes, i uns guants fins als colzes. Portava els cabells recollits en una trossa i la seva pell blanca resplendia. Imprès al peu del cartell amb unes grans lletres vermelles es podia llegir el seu nom: Dolores Romero. Era la dona desapareguda!

—¿Dolores Romero era su mujer?

—Sí, esa era Lola, mi mujer. Usted, señorita ¿la conocía?

Vaig demanar al vell cafeter que segués amb nosaltres i li vaig explicar la curta història de la meva infructuosa investigació.

—¡Dios mío! ¡De eso hace más de treinta años! Me había olvidado. Pero es cierto, detuvieron al pobre chico. Aunque le soltaron enseguida, porque él les dijo dónde había pasado la noche y comprobaron que era cierto. Espérense acá un momento...

L'home és va aixecar i va anar fins a la barra. Va despenjar una fotografia de la paret i ens la va portar. Era un petit grup de gent repenjada a la barra d'un bar. Al mig hi havia el Luis Aguilé. La Dolores era a la seva dreta, i a l'altre costat d'ella hi havia un home amb posat seriós i mirada esquerpa. Duia un vestit fosc i corbata, i sostenia descuidadament una trompeta a la mà. A l'esquerra d'Aguilé s'hi veia un noi molt jove, més alt que el cantant, amb els cabells negres arrissats, ulls foscos, nas esmolat i cara de bon jan. Era l'Evaristo. Entre el cantant i el guitarrista treia el cap des de darrera la barra el Manuel, el cambrer que em mostrava la foto, amb trenta-sis anys menys.

—A Lola le gustaba mucho esta fotografía. Decía que en ella estábamos todos los hombres de su vida. Esta foto se tomó unos pocos días antes de que ella y Román se marcharan sin decirle nada a nadie.

—¿Román? ¿Y quién era Román?

El Manuel va allargar el dit per assenyalar l'home de la trompeta.

—El primer marido de Lola. Era trompetista de la orquesta con la que ella cantaba entonces. Buen músico, pero era un pendejo, malcarado y violento, y sobre todo, muy celoso. Además, andaba metido en el juego, y siempre tenía problemas de dinero. Cuando se marcharon aquella vez con Lola fue precisamente por eso. Le buscaban unos prestamistas y se fue a Mar del Plata, a pedir favores a familia y amigos para poder devolver la guita que debía.

—¿Y la sangre?

—¿Qué sangre?

—La que decían los periódicos que había en la cama de Dolores. La sangre por la que pensaron que quizás la habían herido o algo peor.

—No lo sé. La verdad es que yo no estaba en el hotel cuando pasó todo. Me había ido a Rosario unos días, porque mi padre estaba muy enfermo. Mi padre era gallego ¿sabe? Y Lola también era española, de Tarragona. ¡Cuando se enfadaba siempre se ponía a hablar en catalán! En aquellos años yo no la trataba mucho, aunque le confieso que estaba loco por ella. Pero ella era una artista –¡y tan guapa!– y yo un pobre camarero. Además, Román se enfurecía cuando la veía hablar con otros hombres. Le decía que coqueteaba.

El Manuel parlava amb la mirada fixa en un punt llunyà molt més enllà de la finestra. Segurament tornava a ser al bar del La Habana. Quan parlava de la seva dona li brillaven els ulls i un podia percebre la passió i la devoció continguda a la seva veu.

—Cuando Lola volvió a Buenos Aires, en el año 73, hacía casi un año del accidente.

El vell cambrer va veure la interrogació a les nostres cares.

—Sí, el auto de Román se salió de la carretera. Él se mató y Lola estuvo muy grave, tres meses en el hospital. Como casi todas las noches, el pendejo había bebido demasiado. A Lola no le dejó más que deudas, así que ella no tuvo otra que volver a

cantar cuando salió del hospital. Un día en el hotel empezamos a hablar de los viejos tiempos...

De tant en tant, el Manuel s'aturava, com si hagués de parar atenció al dictat d'una veu interior.

—Tardé muchos días hasta que me atreví a invitarla a cenar. Y, en realidad, fue ella quien dio el primer paso. Una tarde me pidió que la acompañara al parque. Me dijo que se moría de ganas de subir en el viejo tiovivo, pero cuando llegamos a la plazoleta, vimos que ya no estaba allí. ¡Se puso muy triste!

El Manuel s'havia quedat altre cop en silenci. El Diego no parava de mirar-se el rellotge.

—¿Y cuándo se casaron?

—A finales de 1974. En el La Habana me hicieron camarero jefe, y con un dinero de mi familia pude comprar un apartamento. Eran tiempos revueltos. Perón había muerto y cada vez había más crímenes, estallaban bombas por todas partes. Y luego con los milicos aún fue peor. Pero yo fui feliz ¿sabe? Porque Lola me dijo que sí, que me quería, y se casó conmigo.

Després que el Diego em preguntés per tercera vegada si encara volia anar al “Mercado de las Pulgas”, vaig demanar-li al Manuel si recordava res més que em pogués ajudar a aclarir què havia passat aquella nit de la desaparició.

—Ya le he dicho que yo no estaba en Buenos Aires esos días, pero mi mujer tenía unos álbumes con fotografías y recortes de periódico que yo guardo en casa. No sé si allí hay algo que pueda ayudarla. ¿Le gustaría verlos?

Oh, i tant! Me'n moria de ganes! Així que vaig demanar-li l'adreça i vaig quedar que el visitaria l'endemà al matí a casa seva.

La visita

Aquella nit vaig tenir un somni estrany. Jo seia davant del jove Evaristo que havia vist a la fotografia del cafè. Veia com movia els llavis, com si estigués parlant, però no el podia sentir. Era com si estigués mirant una pel·lícula de cinema mut. Però jo el volia sentir, volia cridar-li perquè s'acostés, perquè parlés més fort, però jo mateixa no era capaç d'emetre cap so. En la meua ànsia per comunicar-me amb l'Evaristo em posava a buscar alguna cosa per escriure i aleshores m'adonava que duia uns guants llargs fins al colze, de setí negre. En aixecar els ulls veia que l'Evaristo havia agafat la guitarra i jo, per fi, podia sentir el seu so, un so que em tenia com hipnotitzada. No podia deixar de mirar-lo, ara les seves mans, fines i llargues, ara el seu rostre concentrat, les parpelles closes, l'entrecella corrugada. Aleshores ell aixecava el cap, em mirava als ulls amb els seus ulls negres i em somreia.

Vaig despertar-me de sobte, agitada. Segur que havia estat el picant del sopar. Sempre em feia dormir malament menjar bitxo. I aleshores el vaig sentir amb claredat. No, no havia estat el picant, el que m'havia despertat, havia estat el telèfon. Vaig anar de pressa cap a la sala, esperant que el pobre Diego no s'hagués despertat, i vaig despenjar l'auricular.

—Sí, dígame.

Una veu amb un accent estrany, que de primer no vaig saber identificar, preguntava per mi.

—Sí, jo mateixa. De part...?

—Ah, bon dia xiqueta. Mira que sóc jo, lo Josep Cid, d'aquí de Tortosa, que he trobat lo teu fax per això de l'entrevista...

—Sí? Està bé, però és que ara mateix sóc a l'Argentina, i aquí són les quatre de la matinada.

—A l'Argentina! Valga'm Déu, xiqueta! I qué fas tan lluny? Ja m'ha semblat a mi que este número no era de Barcelona. I dius que són les quatre? Doncs si que te llevés d'hora. Ben bé com jo quan vaig a plegar olives o a fer faena al camp.

—Escolti, senyor Cid. Que el podria trucar jo, posem cap a les tres o les quatre de la tarda de vostès?

—Trucar? Qué dius que vols trucar? Ah, deus voler dir telefonar, esclar. Ai, no, no, filla. No podrà pas ser. Que hem baixat de la muntanya a casa de la Maria Cinta, la meva cosina, la que és casada amb Tomàs lo forner, perquè nosaltres no tenim telèfon allà a casa.

Des del darrera de la nostra conversa, m'arribava una altra veu.

—Però digues-li que vingue demà a berenar i no xerris tant, noi. Mira que et costa, eh.

—Vols callar, Quico, que no sento lo que me diu aquesta mossa. Perdona, xiqueta. qué dius? Que demà no pots. Qué és el que no pots. Ah, esclar, venir a berenar. I per què? Potser és massa tard? T'estimaries més que quedéssim a mig matí?

Finalment, els vaig poder fer entendre que no arribaria a Barcelona fins el diumenge següent i que dilluns a la tarda estaria encantada de berenar pastissos. Vam quedar a la porta de l'Ajuntament de Tortosa.

—Te recollirà lo Jaume, mun nebot. Ja li diré que agafe lo cotxe, que amb la mobilette no crec pas que arribesseeu.

Ens vam acomiadar.

Em va costar molt tornar a dormir-me. Estava amoïnada pel meu article, perquè pensava que no tindria quasi bé temps d'acabar-lo, però alhora em voltava pel cap la imatge de la Dolores, i la de l'Evaristo mirant-la per sobre l'espatlla del Luis Aguilé en aquella fotografia. La nota del diari deia que s'havien barallat aquella nit, però el Manuel m'havia explicat que el noi havia pogut demostrar que no era a l'hotel. I, de qui era la sang?

Vaig llevar-me molt d'hora, i després d'esmorzar poc i de pressa, vaig agafar un taxi per anar a casa del Manuel. Encara no eren les nou quan em va deixar davant de la porta. Vaig mirar-me el rellotge i vaig sentir-me avergonyida de l'ansietat que m'aclaparava. Havia arribat més de trenta minuts abans de l'hora de la cita. Una mica més avall vaig veure un quiosc i vaig decidir anar a comprar un diari per fer temps.

El Manuel estava pagant el seu exemplar de *Clarín* quan vaig arribar a la parada.

—Ya está usted aquí. ¡Qué madrugadora!

—Me llamaron por teléfono desde España y me desvelaron.

—Yo duermo poco, y me gusta dar un paseo todas las mañanas, temprano, cuando las calles están aún vacías. Compro la prensa y bollos para el desayuno. Venga, nos prepararemos un café y le enseñaré los álbumes de Lola.

El pis del Manuel era una mena de santuari a la memòria de la Lola. El saló estava presidit per un gran retrat a l'oli de la cantant. Portava un bonic vestit de gassa color xampany, amb un ample escot que li deixava el coll i les espatlles al descobert, no duia els cabells recollits, com en la majoria de cartells i fotografies, sinó que la llarga cabellera negra li queia magnífica cap a l'esquena. Sota el retrat hi havia un aparador baix i llarg, que anava de l'un a l'altre extrem de la paret i sobre el qual hi havia tota una col·lecció de fotografies de la Lola i el Manuel: en una llarga platja plena de parasols, asseguts en unes roques i envoltats de pingüins, amb el pont de Brooklyn al darrera... El vell cafeter va adonar-se que les estudiava.

—Son recuerdos de nuestros viajes. A Lola le gustaba mucho viajar, conocer nuevos lugares y gente. Lo hicimos siempre que nos fue posible. Una vez incluso fuimos a España. Mire, en esta foto estamos en el Parque del Retiro, en Madrid.

Devia ser l'hivern, perquè els dos duien abrics gruixuts i guants. El Manuel portava un barret gris i la Lola un mocador de seda que li emmarcava un rostre molt més prim que en tots els altres retrats. S'estrenyia el coll de l'abric amb la mà i tenia un aire malaltís, amb una expressió de profund cansament. La fotografia duia una anotació al peu: Madrid, 1987.

De sobte, em vaig sentir molt culpable i vaig desitjar marxar lluny d'allí. A què portava furgar en aquelles vides? Per un article en una revista? No, no ho feia pas per l'article. Simplement, no tenia una resposta. Volia saber què havia passat i prou. Tanmateix, a aquelles alçades, jo estava convençuda que l'Evaristo i la Lola havien viscut una història d'amor, i tot i que havia passat abans que ella i el Manuel es casessin, em feia la impressió d'estar sotjant un marit per veure què em podia dir de l'amant de la seva dona. Poc em podia imaginar com n'anava d'equivocada.

—¿Visitaron a Evaristo Fusté cuando estuvieron en España?

—Lola preguntó a un agente amigo suyo y le dieron su teléfono, pero cuando llamamos nos dijeron que viajaba mucho, y que estaba pasando una temporada en Marruecos. No pudimos ni verle ni hablar con él. Nos habría hecho mucha ilusión.

Després de servir-me el primer cafè, el Manuel va sortir de la sala i va tornar carregat amb quatre grans àlbums de fotografies. Hi havia fotos de la Lola cantant amb diverses orquestres, en audicions radiofòniques, retrats d'estudi, imatges de festes de gala, fins i tot la recollida de guardons en un concurs local de joves promeses. També hi havia fotos familiars, en algunes que semblaven força antigues es veia una nena amb trenes d'uns onze o dotze anys jugant a la platja amb un nen que no en devia tenir més de quatre o cinc. En un altra estaven les dues criatures agafades de la mà davant de l'amfiteatre de Tarragona, amb el mar al fons.

—Es Lola con su hermano Juan. Murió de meningitis antes de que la familia se viniera a América —en va explicar el Manuel—. Estas fotos de aquí le van a interesar —va afegir mentre m'allargava un àlbum.

Hi havia fotos de la Lola amb el Luis Aguilé, dalt d'un petit escenari que, vaig suposar, era el de l'Hotel La Habana. Al darrera, quasi a les fosques pel contrallum, es veia el grup del cantant, la silueta de l'Evaristo tocant la guitarra. En una altra foto hi havia el Manuel, la Lola i l'Evaristo fent ganyotes. En una altra es veia l'Evaristo i la Lola davant d'uns cavallets. Ell li passava el braç sobre les espatlles, amb un gest protector.

—Esta foto la tomé yo con la primera cámara que tuve —em va dir el Manuel—. No sé dónde fueron a parar las otras que hicimos aquel día. Había un montón. Nos escapamos al parque —va afegir el vell cambrer, subratllant amb intenció el verb.

Mentre deia això, em va allargar un vella capsa de cartró plana i llarga, que devia haver servit, segurament, per transportar un vestit de la Lola.

—Aquí están los recortes de prensa. Mire tranquila. Yo vuelvo enseguida —va dir el Manuel abans de perdre's pel passadís cap al fons del pis.

Efectivament, la capsa era plena de retalls de diari. No semblava que fossin ordenats de cap manera, sinó que s'havien anat dipositant l'un sobre l'altre a mesura que es retallaven i que, a falta de mans que els remenessin, havien conservat un cert ordre "natural", dels més antics, a sota, als més recents, a sobre de tot. Seguint la lògica d'aquesta especial estratificació, vaig mirar de trobar els articles de 1968. Aleshores vaig veure el sobre.

Era entremig dels diaris i possiblement no m'hi hagués fixat si no hagués estat pel gros segell morat que creuava el nom i l'adreça del destinatari: DEVOLUCIÓN. A sota de la tinta del segell, ara ja molt esclarissada, es llegia clarament a qui anava adreçada: Evaristo Fusté, Hotel La Habana, calle..., Buenos Aires. El mata-segells era de Mar del Plata, igual que l'apartat de correus que figurava com a remitent. Al darrera, en un cantó hi havia escrit en una lletra descurada: Se ausentó del hotel.

El sobre era obert. Vaig alçar els ulls per mirar furtivament cap al fons del passadís. Tenia la impressió d'estar cometent un sacrilegi, però la curiositat era molt més forta que els meus escrúpols morals. A dins hi havia dos fulls plegats en quatre trossos i una fotografia. Vaig deixar la foto sobre la taula i vaig començar a llegir la carta.

Estimat Varisto:

Espero que me podràs perdonar que marxés d'eixa manera tan sobtada de l'hotel, sense ni despedir-nos. Ahir un amic de l'orquestra mos va explicar l'embolic que se va muntar amb la policia, i que fins i tot te van detenir. No saps lo espantada que me vaig quedar, però no te vaig poder avisar de cap de les maneres.

Ja has vist com es posa lo Roman quan s'enfada, i eixa nit estava enfadat i atemorit. Una homens del Corsini, el prestamista, l'havien amenaçat. Li he dit tantes vegades que deixe el joc!! Però ell no me fa cas.

Jo li vaig dir que me quedava, que encara faltava una setmana per acabar lo contracte amb l'orquestra, i ell qui sap lo que es va pensar, perquè va començar a cridar-me i a dir-me que si l'abandonava me mataria. Com més cridava ell, més cridava jo per quedar-me, fins que en un arrebato va agafar el pobre Chusqui i li va tallar el coll!

Ai, déu meu, quin esglai que vaig tenir. Primer me vaig quedar lívida del terror i vaig haver-me d'agafar a la paret per no caure; després, sanglotant com una criatura, me

vaig posar a acariciar lo pobre gatet, cridant-lo pel nom. Tenia el pèl blanc tot ensangonat, i feia tanta tristesa mirar-lo!

Jo no me'n volia anar, però després d'allò estava com absent. Lo Roman me va tibar per la força i me va fer pujar a lo cotxe tant si com no. No me va deixar agafar ni la roba, però va ficar el gat en una bossa i el va guardar al maleter de l'auto. Potser volia que jo em recordés del que era capaç de fer. Va conduir tota la nit com un boig. Jo era ben certa que ens matàvem.

Ara som a San Ignacio, molt a prop de Mar del Plata, a casa d'en Rafael, lo germà d'en Roman. He pensat moltes vegades en lo que me vas dir aquella nit, i en com vas enfadar-te amb mi per no voler-te escoltar. No t'havia vist mai d'aquella manera. Quan vas marxar tirant la cadira i el plat a terra me va semblar que eres una altra persona, com un desconegut. Però tu ja t'ho pensaves, oi? Me deies que lo Roman me faria mal i jo no te volia escoltar, i ara tinc por d'ell tot lo temps.

No sé quan podré tornar a Buenos Aires, i vosaltres deveu estar a punt de marxar cap a Xile, però vull que m'escrigues, eh? En esta carta te dono lo meu apartat de correus. Tu ets lo meu millor amic. Ets com lo meu germà, i no te vull perdre. M'escriuràs, Varisto? Me parlaràs de totes les firetes que visites allà on vas? I dels balls? Tinc totes les fotografies del parc. Estem los tres, rient i ballant. Lo meu germà i lo meu amor. Ai, Manuel! Quan lo podré tornar a veure? Quan te podré veure a tu, Varisto? Escriu-me, germanet. No me deixis sola!

Una abraçada ben forta.

Lola

Vaig allargar la mà per mirar la fotografia que havia deixat a sobre de la taula. Només aleshores vaig adonar-me que l'home que ballava amb la Lola era el Manuel. Ballaven amb els caps tocant-se i estrenyent-se els cossos. Ella somreia amb els ulls mig clucs i al seu rostre hi havia una expressió d'absoluta felicitat. Vaig tombar la fotografia. Escrites al darrera en llapis hi havia unes poques paraules: *Ai, germaneta! Si de veritat l'estimes, digues-li. I deixa lo Roman, que te farà mal. E.*

Alguna cosa que em va passar entre les cames em va produir una esgarripança i em va treure del meu somnieig. Els miols de la gata que em mirava amb uns enormes ulls blaus em van tornar a la realitat. El Manuel venia pel passadís amb una safata. M'arribava la olor del cafè acabat de fer.

—No molestes a la señorita, Blanquita. ¿Ha encontrado usted algo interesante?

Jo sostenia la fotografia a la mà. La vaig allargar al Manuel.

—Esta fotografía. Está usted bailando con Lola. Hay algo escrito detrás.

—¿Qué dice? Sin gafas no veo nada.

Li vaig traduir la frase de l'Evaristo. El Manuel va semblar quedar desconcertat.

—También encontré esta carta de Lola. Lo siento, creo que no debería haberla leído.

Es va aixecar i va treure les ulleres d'un calaix de l'aparador. Va tornar a seure i va agafar la carta de la meua mà. La mirava concentrat.

—Hay muchas palabras que no entiendo.

—Está en catalán.

—¿Le importaría ayudarme a entenderla?

Vaig tornar a llegir la carta en veu alta, traduint-la al castellà. Quan vaig llegir les últimes frases i el Manuel va sentir els seu nom, va aixecar el cap sorprès. Com podia ser, semblava preguntar-se, que la Lola l'hagués estimat sempre, a ell, un pobre cambrer. Es va quedar en silenci, mentre jo em preguntava què havia de fer. Ja no em calia regirar més els retalls de diari. Sabia tot el que volia saber. Em vaig acabar el cafè i vaig recollir la meva bossa.

—Bueno, señor Carballeira, me temo que tengo que marcharme. Mi amigo Diego me está esperando.

—¿Sabe? Desde que el grupo de Aguilé llegó al hotel, todas las tardes se sentaban juntos en un rincón del bar y Lola cantaba boleros, mientras el chico la acompañaba con la guitarra. Yo me quedaba mirándola en silencio y pensaba en cómo era de guapa. Entre canción y canción ella no paraba de hablar, en catalán, claro, y siempre se reían. Muchos en el hotel pensaron que había algo entre ellos, incluso yo. Luego vinieron nuestras escapadas a la feria. No sabía por qué, pero Evaristo siempre desaparecía, y Lola y yo acabábamos regresando solos.

Després d'un llarg silenci, vaig fer el gest d'aixecar-me.

—¿No quiere usted otro café?

—No gracias, Manuel. Le agradezco mucho que me haya dedicado todo este tiempo y que me haya dejado mirar las cosas de Lola. Ahora tengo que marcharme.

—Esta bien. Pero soy yo quien tiene que darle las gracias. Me ha hecho recordar momentos hermosos de mi vida, y eso a los viejos nos gusta.

Quan ja em girava per anar cap a la porta, va afegir.

—Creo que debería llevarle esto a nuestro amigo.

En tombar-me vaig veure que m'allargava la carta.

—¿Está seguro?

—Pues claro. Las cartas deben llegar a su destino y el destino de ésta es Evaristo Fusté. Désela usted de mi parte y de parte de Lola. Dígale que fuimos felices.

Només aleshores vaig recordar que l'Evaristo havia tornat a l'Argentina amb Luis Aguilé, l'any 1990.

—¿No intentó ponerse en contacto con ustedes Evaristo cuando estuvo en Buenos Aires en el 90?

—No lo sé, quizás sí, pero cuando murió Lola, en mayo del 88, yo me hundí. Sentía que nada tenía sentido para mí y me encerré en casa. La cafetería estuvo cerrada más de un año. Llegué a pensar en venderla, pero luego contraté a un muchacho para que me ayudara y poco a poco me fui recuperando. En el hotel ya no quedaba nadie de mis tiempos, así que tampoco era fácil que alguien pudiera darle referencias.

Vaig agafar la carta i vaig guardar-la a la bossa. Em vaig acomiadar del Manuel Carballeira i vaig llençar una darrera llambregada al somriure dolç i a la mirada transparent amb què Dolores Romero m'observava des del seu retrat.

L'entrevista

Feia mitja hora que m'esperava davant la porta de l'Ajuntament de Tortosa quan vaig veure venir el Jaume Matamoros. Havia punxat una roda del *quatre llaunes*, em va dir, i "resulta que mun tio havia tret la roda de recanvi del cotxe sense dir-me res. Me pensava que no arribava!"

Li vaig dir que no tenia importància, tot i que jo estava impacient per arribar a l'entrevista. I la cosa encara havia d'allargar-se una bona estona més.

Vam anar tot caminant —sense pressa, eh, que Tortosa no és com Barcelona, suposo que per sort, però jo no n'estava molt convençuda aquella tarda— fins al taller on li estaven apedaçant la roda.

—Diu que de seguit la tenen. Deu minuts. Podem fer una cerveseta, mentres.

El Jaume no és un noi de moltes paraules, com vaig poder comprovar en la mitja hora llarga que encara vam tardar a recollir la roda, agafar un taxi, arribar fins als afores de Tortosa, on s'havia quedat el seu cotxe, i instal·lar-la per poder fer cap a la masia del seu oncle. Tot i així, em va explicar que feia sis anys que vivia amb el seu oncle, que l'havia acollit quan es va quedar sense pare. En Josep Cid li pagava els estudis de FP que, en realitat, feia dos anys que havia acabat, "però tampoc cal treure-li la il·lusió, perquè si se pensés que no estudio encara, començaria a preocupar-se pel meu futur".

Quan vam arribar, el Paco, el Josep i l'Evaristo eren asseguts al voltant d'una taula, en el porxo de la casa. El Quico enfilava el porró, que una es preguntava com podia fer-ho amb tanta punteria sent cego, i el Noi s'espolsava les molles d'un pastisset de la pitrera de la camisa, mentre el Mut puntejava notes a la guitarra. Abans fins i tot de dir-me hola, el pobre Jaume es va endur una bona allisada del seu oncle.

—Això són hores de venir? Se pot saber qué has fet? Segur que has tingut esta pobra xiqueta esperant-se mentre t'entretenies amb los teus amics, no? És que no sé què en farem de tu!

—No s'enfili, oncle, que he punxat i no hi havia roda de recanvi. Que voldria jo saber què n'ha fet, de la roda! Que prou que li vaig dir jo que no la tragués de l'auto!

—Ai, Mare de Déu de la Cinta! Doncs és veritat, que la tinc allà darrera posada al carretó, que me va fer falta per baixar les olives al mercat. Bueno, tan se val. Passa, passa a dintre a estudiar mentre natros parlem amb esta xiqueta. —I dirigint-se per fi a mi, va afegir— Molt de gust de saludar-te, eh! Qué tal? Has tingut bon viatge?

He d'admetre que un parell de pastisssets i unes quantes passades del porró em van refer prou com per oblidar-me del retard. A més, si alguna cosa tenen el Quico i el Noi és xerrera. Això, alguns els ho critiquen, però per a una entrevista no hi ha res millor, si portes una bona gravadora, prou cintes i, sobretot, bones preguntes.

Durant tot el viatge en tren des de Barcelona havia estat pensant quan li donaria la carta de la Lola a l'Evaristo. Probablement vaig decidir donar-li només arribar perquè sentia curiositat per veure quina seria la seva reacció.

Vaig seure al lloc que m'havien reservat a la taula del porxo, vaig posar la gravadora al mig i vaig treure la carta de dins de la meva llibreta.

—A l'Argentina em van donar això per vostè, senyor Fusté.

—Ai, quina mosca més fina! —va fer el Quico amb un xic de “retintín”—. No cal que mos digues de vostè a natros, que no som pas tan vells! Ja li pots dir Varisto, ja.

Després, girant-se cap al seu company, va afegir:

—Què simpàtica és esta xiqueta, eh, Varisto, que t'ha portat un regalet.

L'Evaristo mirava el sobre sense cap expressió especial, potser només un xic més seriós. Aleshores va deixar la guitarra sobre el banc, va treure la carta i va començar a llegir. Sense mirar-nos, es va aixecar, s'allunyà caminant, i va desaparèixer més enllà del porxo.

—Us heu quedat molt callats, i lo porró el tinc jo —va dir el Quico trencant el silenci—. Qué no era una entrevista això?

Vaig començar amb la meua llarga llista de preguntes i hi vaig anar afegint les que se'm van acudir. Així prop de dues hores. Quasi tot aquest temps l'Evaristo va ser absent, i a mi em rosegaven les ganes de saber com s'ho havia pres.

No em vaig adonar que havia tornat fins que vaig sentir les primeres notes de la guitarra. De primer no vaig saber què tocava, però aleshores ens vam quedar tots callats, escoltant-lo, i vaig reconèixer un vell bolero que jo havia sentit cantar a Los Panchos. No en sabia tota la lletra, com sí d'altres més populars —*El reloj, La barca, Historia de un amor...*—, però mentre mirava tocar l'Evaristo com hipnotitzada per la música —ara les seves mans, llargues i fines, ara el seu rostre concentrat, les parpelles closes, l'entrecella corrugada— vaig recordar alguns versos:

*... fingir que soy feliz sin su amor,
llorar con mi dolor.*

*La vida inclemente
te separa de mí,
y un siglo de ausencia
voy sufriendo por ti.*

Aleshores l'Evaristo va aixecar el cap, em va mirar als ulls amb els seus ulls negres i em va somriure.

Epíleg

Bé, i a tot això us preguntareu: On és l'entrevista amb els Quicos? Doncs cal que sapigueu que el Joan Josep Peris, que així torna a dir-se, va deixar el *Rolling Stone* "versión española" mentre jo corria pel "Mercado de las Pulgas" de Buenos Aires. Ara té un càrrec públic —coses del tripartit— amb el qual ha aconseguit dedicar-se a la música fent feliç al seu pare tot alhora. El número especial sobre el folk "de los pueblos de España" no va acabar de convèncer els nous responsables de la revista, i com el tracte amb mi era de paraula, no vaig aconseguir que em paguessin ni les despeses de paper i de telèfon —molt menys el bitllet de tren fins a Tortosa.

Un amic meu que té una d'aquestes bitàcoles que ara estan de moda a Internet —*blogs* en diuen els que saben d'aquestes coses—, dedicada a la música, m'ha dit que li passi, que me la publicarà, però jo no ho acabo de veure clar. Potser encara trobaré un mitjà *de veritat* que me la vulgui comprar. Mentrestant, per consolar-me, obro la bossa de tant en tant i busco a dins de la cartera. Allà guardo un tros de paper quadriculat, el full d'una petita llibreta, on hi ha escrit, amb llapis blau, un senzill missatge: *Gràcies, E.* El llegeixo, i em dono per ben pagada. ■

Terrassa, desembre 2004